

KRAL III. CHARLES VE AFRİKA

*Dr. Ceren Gürseler

Birleşik Krallık Kraliçesi II. Elizabeth'in 2022 yılında vefatı, uluslararası alanda büyük yankı uyandırmıştır. Kraliçe, 70 yıldan fazla bir süre tahtta kalmış ve dünya genelinde tanınmış bir kişilik olmuştur. Uluslararası kamuoyu nezdindeki algısı da değişken olup Kraliçe'nin etkisini yansıtan niteliktedir. Bu durum, Birleşik Krallık siyaseti, monarşi ile siyasi ilişkisi ve Milletler Topluluğu gibi farklı unsurların değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. 2022'de annesi Kraliçe II. Elizabeth'in vefat etmesiyle Birleşik Krallık tahtına oturan Kral III. Charles'ın geçtiğimiz günlerde taç giyme töreni gerçekleşmiştir ve aynı zamanda Milletler Topluluğu'nun da lideri konumuna gelmiştir. Kral, başta iklim krizi olmak üzere birçok siyasi konuda fikirlerini açıkça dile getirmekte ve sesini duyurmaktadır. Dolayısıyla Birleşik Krallık'ın uluslararası ilişkilerde teamüllerinin sınırlarınca ve gereğince aktif olacağı düşünülmektedir. Uluslararası ilişkiler ve İngiliz Kraliyet ailesinin Birleşik Krallık'la bağlantısı göz önüne alındığında ve ortaya çıkan tabloya Milletler Topluluğu da eklenince Afrika ülkeleri ön plana çıkmaktadır. Britanya İmparatorluğu'nun köle ticaretindeki ve köle kurumundaki rolü, sömürgecilik tarihi, Milletler Topluluğu'nda Afrikalı üyelerinin varlığı ve mevcut Afrika ülkeleri-Birleşik Krallık ilişkilerinin bir kısmının neo-kolonyalizm olarak nitelendirilmesi söz konusu ilişkilerin incelenmesini ve bu ilişkilerin incelenmesi sırasında İngiliz Kraliyet ailesinin de ele alınmasını gerektirmektedir.

Birleşik Krallık ve Sömürge Yönetimi

Birleşik Krallık, Afrika'da sömürge yönetimi açısından en güçlü Batı ülkelerinden biri olmuştur. En stratejik bölgelerin Londra tarafından seçildiğini ve sömürgeleştirildiğini söylemek mümkündür. Sudan ve Nijerya, İngiliz sömürge yönetiminin örnekleri olarak verilebilir. Her iki sömürge bölgesinde de böl-yönet (*divide and rule*) ve dolaylı yönetim (*indirect rule*) ilkeleri benimsenmiştir.

Bahse konu ilkeler ve ilgili politikalar, uygulandığı sömürge döneminde etkili olmuş ve günümüzde dahi etkisini göstermektedir. Örneğin Sudan’da, kuzey ve güney bölgeleri arasında ayrım yapılmıştır. Güneyden kuzeye geçişin dönem dönem yasaklandığı olmuştur. Her iki bölgeye yönelik dışlayıcı ve ayrımcı politikalar, Sudan’ın bağımsızlığını kazanmasından sonra iki iç savaş yaşamasının nedenleri arasında yer almaktadır. Nijerya’da da ülkenin kuzeyine nazaran güney daha gelişmiştir. Bu tablonun ortaya çıkmasında Birleşik Krallık’ın uyguladığı siyaset etkili olmuştur. Fakat sömürgeciliğin tasfiye edilip bağımsızlığın gelmesiyle izlenen politikalar da bölgeler arası farklılığı giderememiştir. Etnik kimliğe göre siyasetin şekillenmeye devam etmesi, terör örgütü Boko Haram’ın ortaya çıkmasında, üye toplamasında ve faaliyet gösterebilmesinde etkili olmuştur. Birleşik Krallık’ın Afrika siyasetinde farklı bir tutum sergilediği görülmektedir. Örneğin Tony Blair’in başbakanlığının son yıllarında, Afrika ülkeleri ile ilişkilere öncelik verilmiş, normatif ve stratejik politikalar takip edilmiştir. Ancak, son yıllarda Brexit’in de etkisiyle Afrika’nın Britanya dış politikasında yerinin azaldığı söylenebilir. Fakat ticari ilişkiler ve yatırımlar, ilişkilerde etkili olmaya devam etmektedir. Birleşik Krallık, Çin ve Hindistan coğrafyalarına da öncelik vermektedir.

Birleşik Krallık, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası etkisini ve gücünü kaybederek Avrupa ile entegrasyonu tercih ettiği için Afrika ülkeleri ile ilişkilerinde gerileme yaşanmıştır. Yukarıda bahsedilen 2010’lu yılların stratejisi de bu tabloya işaret etmektedir. Bu durum, Birleşik Krallık etkisini kaybederken Türkiye, Rusya, Çin gibi devletlerin Afrika’daki varlıklarını artırmasıyla birlikte daha belirgin hale gelmiştir. Ancak, Birleşik Krallık’ın önemli bir diplomatik, siyasi, ekonomik ve kültürel aracı vardır: Milletler Topluluğu. 56 üyeli örgütte Afrika’dan da devletler bulunmakta olup kıtadan yeni katılımlar sağlanması kıtadaki kimi ülkeler nezdinde örgütün işlevsel role sahip olduğunun kabul edilmesi olarak değerlendirilmektedir. Kıtadan son üyelikler 2022 yılından Gabon ve Togo ile gerçekleşmiştir. Gana, Afrika kıtasından ilk üye devlet olarak örgütün yeni bir konseptte

sahip olmasında önemli bir rol oynamıştır. Gana'nın önemli ve kuvvetli lideri olan ve pan-Afrikanizm ile özdeşleşen, Kwame Nkrumah ülkesinin örgüte üye olmasını tercih etmiştir. Milletler Topluluğu'nun dünya siyaset sahnesine çıkışı 1887'ye kadar gitmektedir. Eski Britanya topraklarını biraya getirmek amacıyla kurulmuştur. Doğrudan Kral ya da Kraliçe'ye bağlı bir yapılanma olmuştur.

Milletler Topluluğu, dünya nüfusunun yaklaşık üçte birini temsil etmektedir. Sadece bir bölgeden değil; Afrika, Asya, Avrupa ve Amerika'dan üyeleri mevcuttur. Dolayısıyla uluslararası kapsayıcılığı olan bir örgüttür. Çoğunlukla eski Britanya kolonilerinden oluşmaktadır. Milletler Topluluğu, esasen eski Britanya kolonilerinden oluşmasına rağmen, Ruanda gibi Frankofon ülkeler de son zamanlarda örgüte katılmayı tercih etmiştir. Topluluk üyeliğinin belli oranda üyelere prestij sağlaması ve yeni üyelere entegrasyon fırsatı sunması cazip gelen noktalar arasında yer almaktadır. Eğitim, spor ve kültür alanlarında işbirliği yapılmakta, üyeler arası ticaret ve dolayısıyla ticari ilişkilerin geliştirilmesi de desteklenmektedir. Milletler Topluluğu'nun Tüzük'ünde yer alan demokrasi, insan hakları, ifade özgürlüğü, ayrımcılık yapmama ve kuvvetler ayrımı gibi temel prensiplerin kabul edilmesi, örgüte üye olmak ve üyeliği sürdürebilmek için zorunlu bir şarttır. Bu temel değerler, örgütün değerleri arasında demokrasinin benimsenmesi, siyasi tolerans gösterilmesi ve hesapverebilirliğin önemsenmesi ile birlikte yer almaktadır. Seçimlerin meşru olmayan yollardan ertelenmesi, insan hakları ihlalleri ve anayasal olmayan yollardan hükümetlerin değiştirilmesi, Milletler Topluluğu'nun ilkelerinin ihlali olarak kabul edilmektedir. Seçim sisteminin reforme edilmesi, demokratik geçiş sürecinin sağlanması da Milletler Topluluğu'nun üyelerine yönelik yardım/destek araçları arasında yer almaktadır. 1991'den bu yana örgütün 10'dan fazla Afrika ülkesi üyesinde tek parti sisteminden çok partili sisteme geçilmiştir.

Yeni katılımların da olması Milletler Topluluğu'nun değişip dönüşen bir örgüt olduğunu göstermiştir. Sömürgeciliğin tasfiyesi, Asya ve Afrika'da yeni devletlerin kurulması, Soğuk Savaş'ın bitmesi gibi konjonktürel değişimler de örgütün değişip dönüşmesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla Gana ile birlikte Afrika'dan katılımlar olması da Milletler Topluluğu'nun çok ırklı ve çok kültürlü bir yapıya sahip olmasını sağlamıştır. Fakat Gana'nın Milletler Topluluğu'na üyeliği kabul edilmesi, Londra için kolay ve olağan bir süreç olmamıştır. Güney Afrika'nın tepkisi ile karşılaşılması ve Nkrumah'ın reddedilmesinin, Milletler Topluluğu'ndaki Asyalı üyelerin tepkisine neden olacağından endişe edilmiştir. Asya ve Afrika'dan üyelerin katılımı, örgütün Britanyalı kimliğinin bırakılmasına ve dönüşmesine sebep olmuştur. Sonradan gelen üyeliklerle Afrika, Milletler Topluluğu içinde en büyük bölgesel yapılanmayı teşkil etmektedir.

Birleşik Krallık'ın sömürgeci geçmişi dolayısıyla, Milletler Topluluğu'nun diğer üyelerinden Afrika devletlerinin ve kamuoyunun farklı değerlendirilmesi yararlı olacaktır. Köle ticareti, sömürgecilik tarihi yüzünden tazminat ve özür talepleri, günümüzde halen kimi kesimlerce dile getirilebilmektedir. Dolayısıyla bu tablo ile de bağlantılı olarak, Afrika'daki bazı ülkeler ve toplumlar nezdinde, Milletler Topluluğu'nun geleceğine dair çeşitli yorumlar yapılmakta ve gündemde yer teşkil etmektedir.

Birleşik Krallık Kraliçesi II. Elizabeth dönemi, Milletler Topluluğu için önemlidir. Bunun sebebi, Kraliçe'nin sömürgeciliğin tasfiyesi döneminde liderlik koltuğuna oturmuş olmasıdır. Milletler Topluluğu'nun birlik ve bütünlüğü sağlama girişimi Kraliçe II. Elizabeth'in görev ve sorumlulukları arasında bulunmaktaydı. Dolayısıyla Kraliçe'nin vefatı Milletler Topluluğu aleyhine bir gelişme olarak algılanmıştır.

Kral III. Charles'ın, Milletler Topluluğu liderliğine oturması örgütün geçerliliğinin yeniden sorgulanmasına neden olmuştur. Özellikle Afrika ülkeleri ile ilişkiler üzerinde durulmuştur. Kral III. Charles, Galler Prensi olduğu dönemde Milletler Topluluğu ile yakından ilgilenmiştir. Dolayısıyla örgüt hakkında bilgi ve deneyim sahibidir. Ayrıca, Kraliçe II. Elizabeth'in aksine kölelik ve sömürge tarihinden dolayı üzüntü duyduğunu kamuoyu ile paylaşmıştır. Örgütün barışın, demokrasinin ve refahın tesis edilmesini amaçladığını da eklemiştir. Afrika ülkelerindeki bazı kesimlerin sömürgecilik ve kölelikten dolayı özür dilenmesine, tazminat verilmesine yönelik talepleri düşünüldüğünde Kral III. Charles'ın açıklamaları anlaşılabilir. Ayrıca Kraliçe'nin aksine ve Birleşik Krallık teamüllerini biraz zorlayarak Kral III. Charles, siyasi yorumlar yapabilmektedir. Ruanda ve Birleşik Krallık arasında yapılan mülteci anlaşmasına dair ifadeleri bu bağlamda örnek olarak verilebilir.

Bundan dolayı, Kral III. Charles'ın siyasetine ve Topluluğun geleceğine yönelik Afrikalı üyelerin tepkileri merak konusu olmuştur. Tepkiler iki farklı boyutta olmuştur. Liderler katından, Kraliçe II. Elizabeth'in vefatından ve Kral III. Charles'ın tahta geçmesinden sonra, gerek Birleşik Krallık'a gerekse Milletler Topluluğu'na yönelik eleştirilere uluslararası medyada yer verilmemiştir. Kenya ve Nijerya cumhurbaşkanları, Kraliçe II. Elizabeth'i ikon olarak değerlendirerek başsağlığı dileklerini sunmuşlardır. Kenya Devlet Başkanı William Ruto, Kraliçe II. Elizabeth'in Milletler Topluluğu'nun gelişmesini ve evrilmesini sağladığını açıklamış; örgütün çokboyutlu bir yapılanmaya dönüştüğünü ve sosyo-ekonomik alandaki ilerlemesinin inkar edilemeyeceğini kaydetmiştir. Ancak, Afrika kamuoyunun bazı kesimlerden Monarşi'ye, Birleşik Krallık'a ve Milletler Topluluğu'na dair eleştiriler olmuştur. Örneğin Gana'da, Birleşik Krallık'ın sömürgecilik ve köleleştirmedeki rolünden dolayı tazminat talebi gündeme getirilmiştir. Kenya'da bazı kesimler monarşinin sömürge dönemindeki acılardan sorumlu olduğunu hatırlatmıştır. Kral III. Charles'ın liderliğinde, örgütün yeniden değişim dönüşüm dalgası içine girebileceği söylenebilir. Bu süreçte, Afrika ülkelerinin rolü olmaya devam edeceği düşünülmektedir. Kral'ın tahta çıkmasının ardından ilk uluslararası ziyaret Güney Afrika Cumhuriyeti lideri Cyril Ramaphosa tarafından gerçekleştirilmiştir.

Örgüt ile *Apartheid* Rejimi'nin gergin ilişkilere sahip olması Güney Afrika Cumhuriyeti'nin gerek Milletler Topluluğu ile gerekse Birleşik Krallık ile ilişkisini öne çıkarmaktadır. *Apartheid* döneminde Güney Afrika'ya yaptırımların uygulanması örgüt içinde tartışma yaratmış ve süreç Güney Afrika'nın örgütten ayrılması ile sonuçlanmıştır. Nelson Mandela liderliğinde ise yeniden üye olunmuş ve Milletler Topluluğu'nun değişim-dönüşüm süreci devam etmiştir.

Sonuç Yerine

Kral III. Charles döneminde, Afrika ülkeleri ile ilişkiler Milletler Topluluğu'nun gündeminde yer almaya devam edecektir. İklim krizine duyarlılık gibi başlıklar Afrika ülkelerinin ve Milletler Topluluğu'nun ortak gündemi arasında yer almaktadır. Kurulduğundan bugüne kadar geçen süreçte, Milletler Topluluğu sürekli olarak sorgulanmış ve eleştirilmiştir. Konjonktürün ve Kral III. Charles'ın etkisi kapsamında, örgütün değişim sürecinin devam edeceği düşünülmektedir. Taç giyme töreninde, Milletler Topluluğu'na ve üyelerine ayrı hassasiyet gösterilmesi ve Birleşik Krallık'ın örgütle bağının yenilenmesi, Kral III. Charles'ın örgüte yönelik tutumunun işaretleri olarak kabul edilebilir. Söz konusu sorgulanmalar, Kral III. Charles'ın annesi ile karşılaştırılmasını da içermiştir. Konjonktürel farklılıkların yanı sıra kişisel ve siyasi farklılıklarından dolayı da Kral III. Charles ile Kraliçe II. Elizabeth'in sahip olduğu sorumluluklar arasında farklılık bulunmaktadır. Kral III. Charles, siyasi konularda görüşlerini kamuoyu ile paylaşmaktadır. Milletler Topluluğu temelinde Kral III. Charles faal bir isim olagelmıştır. Ayrıca Kraliçe II. Elizabeth'in aksine, Milletler Topluluğu'nun ve üyelerinin bazı ihtiyaçlarına dair farkındalığının olduğunu daha tahta oturmadan göstermiştir. Birleşik Krallık'ın sömürge ve kölelik tarihindeki rolünü kabul ederken üzüntülerini de dile getirmiştir. Dolayısıyla örgüt kapsamında bir ilk gerçekleşmiştir. Bu tip yeniliklerin, Milletler Topluluğu'nun tarihinin incelendiğinde, örgütte değişim ve dönüşümlere sebebiyet verdiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle Kral III. Charles'ın tahta ve de Milletler Topluluğu liderliğine oturması örgüt için yeni bir dönemin başlangıcı olabilir. Afrika üyeleri ile ilişkilerde değişim yaşanabilir; ayrıca iklim değişikliği başta olmak üzere çeşitli uluslararası siyasi başlıklarda öne çıkan faaliyetlerde bulunulabilir.